

Verslag van Studiekring KNBV op 1 oktober 1999

Hout van Wieg tot graf Milieuvriendelijk imago van hout terecht?

**Opening door
I.S. Zonneveld
Voorzitter Studiekring**

**Welkom op deze studiedag
van de Studiekring van de
Koninklijke Nederlandse
Bosbouwvereniging.**

Het gaat vandaag over hout. Dat lijkt bijna een anachronisme. Dat is vroeger wel anders geweest. Een halve eeuw geleden leerde ik voor Houtvester aan de Landbouw Universiteit die (toen die nog niet elk jaar van naam veranderde) en gewoon Landbouw Hogeschool heette. Hoewel ik geen houtvester werd - later zelfs wat afdaalde van die oerstam - waren er ook perioden dat ik weer dicht bij de wortels van Hinkeloord (voor de niet-Wageningers: het oude buiten waar de bosbouwstudie zetelde) terug kwam. Met name met het voorzitterschap van deze Studiekring kwamen alle aspecten van de bosbouw zoals wij die op Hinkeloord leerden weer terug in mijn gedachten: de colleges, de practica, de praktijktijd, de werkstukken. En zo komt het dat ik nogal eens uit mijn scripties heb geciteerd als ik onze studiedagen mocht inleiden.

Het was verrassend dat soms bleek dat sommige onderwerpen nog even fris waren als toen en zelfs de meningen er over nog eens verdeeld. De colleges 'Algemene Houtteelt' van Jager Gerlings begonnen rond 1946 zelfs met het begrip 'duurzaamheid' - nu het 'trendy' woord van de laatste jaren. Al schijnt dat door de vroege bosbouwkundi-

gen uitgevonden begrip in die tussentijd wel eens ver weggezakte te zijn en overwoekerd door optimale en efficiënte productie en exploitatie, van hout.

Thans echter viert het principe van de multifunctionele bosbouw hoogtij. Over hout praten als doel van bosbouw is nu bijna gênant. Maar ook dat is toch niet geheel nieuw. Mij werd als studentenasistent destijds door een aan Wageningen verbonden botanicus verboden, de termen naald-'hout' en loof'hout' te gebruiken voor het aanduiden van de betreffende boomsoorten. Hij zal gedacht hebben dat men toch ook niet zegt biefstukken, sukadelapjes en karbonades in de wei te hebben zien lopen. Zelfs het woord 'houtteelt' sprak hij met een enigszins zuur gezicht uit.

En toch gaan we het vandaag over hout hebben. Over de eigenschappen van hout als constructiemateriaal vergeleken met andere materialen. Voor hen voor wie de opbrengst van planken en palen mede de financiële basis is van hun bestaan is die kennis van belang. Het bepaalt hun concurrentiepositie, hun dagelijks brood. We weten echter intussen dat het daarbij om meer gaat dan rentabiliteit op basis van grond-, cultuur- en productiekosten. Het begrip milieu, maar dan in de zin van de basis leefomgeving van de mens, en niet alleen het groeifactoren complex van de bomen, is aan het eind van dit tweede millennium niet meer weg te denken uit welk maatschappelijk productieproces dan ook. Voor een

goed begrip van de wederzijdse relatie tussen proces, gebruik en milieu moet de gehele keten van natuurlijke hulpbronnen, via verwerking en gebruik tot eventueel hergebruik worden gevolgd. Voor hout betekent dit het wel en wee van de houtvezel in het bos tot in het kozijn, kist, krant of haard. Romantische gezegd (en dat mag vandaag, zullen we ook horen): "Hout van de wieg tot het graf." In modern jargon heet dat LCA (El-sie-ee) 'Life Cycle Analysis.' Dat is iets nieuws waarover een halve eeuw geleden nog niet werd gesproken. Daarbij komt naast kwaliteit van het product ook 'milieu', waarin ook begrepen het natuurschoon en diverse maatschappelijk aspecten die de menselijke omgeving beïnvloeden, aan de orde. Zo het woord milieu destijds al viel, was dat alleen binnen de bos-oecologie. Milieubeleid, laat staan Milieukunde in de moderne zin bestond nog niet. Toch kwamen allerlei delen van dit onderwerp ook vroeger al voor. Zo ook bij het voorbereiden van mijn scripties die o.a. gingen over het bos als ecosysteem en dat gezien als dynamisch maar *duurzaam* evenwicht tussen abiotische en biotische factoren inclusief de houttelende mens. Groot verschil tussen vroeger en nu is dat die wetenschappelijke en filosofische redeneringen omtrent duurzaamheid, waarmee mijn brein vooral via Duitse literatuur en Zwitserse praktijk werd doorspoeld, in de praktische bosbouw in Nederland nauwelijks werden toegepast.

Een ander verschil is dat ik - hoe-

De inleiders staan v.l.n.r.: Heiner Schanz, Ies Zonneveld, Holger Miliitz, Angelina de Beaufort-Langeveld, Loek Dielen en Frits Møhrens. Zittend v.l.n.r.: Han van Dobben en Peter Fraanje. (Foto: Renske Schulting)

wel reeds toen natuurbeschermer van inborst - na enige jaren 'brain wash' in bosbouwstudie, houtproductie toch wel als hoofd-doel van de bosbouw in Nederland zag. Waarbij elders (in de bergen, vooral in de tropen - mijn voorland - tot mijn vreugde, toch ook schermbos als noodzakelijke economisch verdedigbare milieufunctie kwam.

Aan de functie voor natuurbehoud en recreatie die straks ook aan de orde komen, werd al wel aandacht besteed zeker in de literatuur die ik bestudeerde. Zo herinner ik me de zin: 'Wahre Waldbau ist Naturschutz' (van Jager Gerlings), die ik citeerde in een scriptie die ik schreef voor prof Kools over recreatie en bos en waar ook 'Forstaesthetiek' en natuurbescherming bij te pas kwam.

Maar ook die idee was nog geen algemeen idee in Nederland onder bosbouwers, laat staan in de tropen waar destijds, afgezien van wat Djatii (*teak*), bosbouw voornamelijk uit inventarisatie en exploitatie bestond.

Toch liep ik in die dagen al aan tegen het grote onderscheid tussen de begrippen natuur en milieu. Een onderscheid dat straks, als ik me niet vergis, ook wel naar voren zal komen. Het begrip 'milieu' in de moderne betekenis was nog geen algemeen goed, terwijl 'natuur' iets was voor de kleine minderheid van goedwillende, ietwat gestoorde, maar ongevaarlijke Heimans en Thijsse aanhangers. Reeds toen stoorde ik me er aan dat natuurbeschermers, die naar mijn oordeel op moeten komen voor de natuur

vanuit ethische en esthetisch motieven en zo U wilt uit respect voor wat niet te maken is, zich echter ook opwierpen als beschermers van bodem, water en lucht als materiële leefomgeving van mensen. Datgene dus wat we nu milieu noemen. Als aankomend bosbouwer, geïndoctrineerd met het duurzaamheidsprincipe, als ecoloog in statu nascendi vertrouwd geraakt met de systeem gedachte en als aankomend wetenschapper die geloofde in de macht van de kennis, vond ik dat de zorg voor het milieu gewoon de taak van de land-, tuin- en bosbouwwetenschap en praktijk was. Toen al dacht en vreesde ik dat die eenzijdig op de mens gerichte zorg voor het materiële milieu net als bepaalde landbouwpraktijken tegenstrijdig zou kunnen zijn met de bescherming van de natuur uit spirituele noodzaak. Al spoedig echter, zelfs vòòr mijn verstandskiezen begonnen op te spelen, begreep ik dat in de wetenschappelijke landbouw, laat staan in de moderne landbouwpraktijk, en zelfs zoals ik al eerder opmerkte in de bosbouw, duurzaamheidsgedachten, zo ze al een rolletje speelden, door markt

en politiek hevig werden gekortwiek. Bovenal besepte ik dat rechtlijnige zuiverheid in principes niet altijd parallel kunnen gaan met juiste tactiek. Toen waren er tijden dat er voor natuur geen draagvlak bestond in de politiek, maar wel al voor het concrete materiële hachje: het milieu. Waarom dan niet meeliften met een belang waarbij natuurliefde en mensenliefde in bepaald opzichten toch ook parallel lopen?! Bovendien waren het per slot van rekening de 'spirituele' natuurbeschermers die ook als eerste op de weinig duurzame praktijken van de menselijke samenleving, met name landbouw en industrie, wezen.

Maar laat ik niet afdwalen. Bij de levenscyclus-analyse (LCA) komt nog een aspect naar voren dat met een bepaald soort 'natuurliefde' te maken heeft. Gebruik van natuurlijke hulpbronnen, in het bijzonder uit de levende natuur - of dat nu lamsvlees is of eikenhout - leidt tot een niet te omzeilen emotioneel, soms zelfs ethisch conflict: het doden of kapot maken van iets waar men affiniteit mee heeft.

Het lammetje dat de gastvrije Bedouïenen sjeik ter jouwe ere voor jouw ogen, slacht waar je even tevoren het schattige dochtertje van je gastheer nog mee hebt zien zitten spelen. Het ongerepte veen van Ierland dat na 10.000 jaar ongestoorde groei in luttele jaren tijd verdwijnt om de Keyniaanse verkwistingeconomie te onderhouden. De massaliteit van de 'dood' in de moderne slachthuizen, om van de liquidatie van hele veestallen besmet vee maar te zwijgen. Toch smaakte dat lamsvlees mij wel goed en waardeer ik op zijn tijd

een mals gebraden karbonade. Als bosbouwstudent eind veertigerjaren slaagde ik er dan ook reeds enigszins in, mede gehard via wat rauwe oorlogservaring, eelt op mijn ziel te kweken en zo mijn meer romantische kennissen duidelijk te maken dat een prachtige oude Eik nu eenmaal kaprijp was en best geveld mocht worden. Maar van halve ging dat toch niet. Wat keek ik er toen van op toen we omstreeks 1948 op een officiële excursie in het Edese bos boswachter Staff (op dat moment reeds de vader van de toenmalige Minister van Oor-

log Staff), hoorde zeggen; ..."heren deze Beuken zijn nu (HELAAS..!) aan de beurt om gekapte worden; ... echt jongens... dat doet je wat als je ziet omvallen." Dat was voor mij als pril bosbouwertje een openbaring. Dat mocht je dus als ervaren bosman, ook toen al... vinden.

In de komende lezingen komt zowel het begrip 'NIMBY' (*not in my back yard*) als de 'slachthuis paradox' aan de orde. Dit heeft alles te maken met dit aspect van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen.

Heiner Schanz, Wageningen University, Forest Policy and Forest Management Group

If timber production did not require cutting down trees... communicating timber management in society

Even a sketchy look at different forestry settings reveals that the societal appraisal of timber production differs markedly between different regions. It is obvious that in countries such as Sweden or Finland, with large areas of forested lands and with a forestry sector still contributing in a significant way to the national economy, timber production is still appraised by the society. But even in such regions the situation has significantly changed within the last decades. In the context of the highly industrialized and urbanized countries of Western Europe this development has resulted in the fact that the societal appraisal of timber production seems almost marginalized in relation to other forest uses, such as recreation and nature protection (see for example NAS 1998).

In regions with low appreciation of timber production, timber management is seemingly quite often associated with exploiting and destroying nature. The screaming chainsaw cutting into an old tree is probably the most prominent picture expressing such a perspective. This negative image holds true even in the light of an intensification in information campaigns and PR-activities in forestry in the last years. The only reasonable conclusion seems to be that the appraisal of timber management by society would probably be quite different if timber production at least did not require cutting down trees. However, as this remains in the sphere of wishful thinking it seems worthwhile taking a closer look what really affects the appraisal of timber production in society.

Importance of Communication

Powerful social changes, such as industrialization, urbanization, or increased job specialization, have led to an alienation from their land-basis for the majority of people in most Western and Central European societies. As a result, many people have hardly any direct perception of forestry (in the sense of activities taken place on forested land). And if people still do so, these experiences are limited to very special aspects, such as recreation or nature provision, or to "special" situations, such as leisure time or during holidays. Perception of timber production therefore happens almost exclusively in an indirect manner. Communication sciences distinguish three different ways of indirect perception.